

Nr 152.

Ankom till riksdagens kansli den 18 maj 1931 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

Uti den till riksdagen den 3 januari 1931 avlätna propositionen, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1931/1932 har Kungl. Maj:t under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag (Oförutsedda utgifter, punkten 2) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition, som må komma att avlätas i ämnet, till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet för budgetåret 1931/1932 beräkna ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 20 mars 1931 avlåten proposition, nr 202, som hänvisats till statsutskottets förberedande handläggning, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet för budgetåret 1931/1932 under titeln »Oförutsedda utgifter» anvisa ett reservationsanslag, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder, av 3,000,000 kronor.

I förevarande ämne hava inom riksdagen väckts följande till utskottet remitterade motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 261, av herr *C. P. V. Nilsson* i Gränebo m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 424, av herr *C. G. Olsson* i Golvvasta m. fl., vilka hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 202 angående anslag till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet;

dels en inom första kammaren av herr *C. I. Asplund* väckt motion, nr 262, däri hemställts, att riksdagen ville, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 202, utöver däri begärda anslag till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet anvisa ett reservationsanslag av lånemedel å tio miljoner kronor att användas till utförande av sådana arbeten — exempelvis å vattenkraftsbyggnader och kraftledningar —, som kunna antagas i framtiden

förränta åtminstone större delen av det nedlagda kapitalet, och som dessutom äro ägnade att effektivt medverka till en ökad och bärkraftig produktion redan vid början av förstkommande förbättrade konjunkturläge, ävensom till att öka vårt lands självförsörjningsmöjligheter för framtiden;

dels en inom andra kammaren av herr *E. Lindberg* m. fl. väckt motion, nr 425, däri likaledes hemställts, att riksdagen ville i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 202 utöver däri begärda anslag till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet anvisa ett reservationsanslag av lånemedel å tio miljoner kronor att användas till utförande av sådana arbeten — exempelvis å vattenkraftsbyggnader och kraftledningar —, som kunna antagas i framtiden förränta åtminstone större delen av det nedlagda kapitalet, och som därtill äro ägnade att effektivt underhjälpna en ökad och bärkraftig produktion redan vid början av förstkommande, förbättrade konjunkturläge, ävensom att öka vårt lands självförsörjningsmöjligheter i framtiden;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 263, av herr *G. Möller* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 422, av herr *P. A. Hansson* m. fl., däri hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 202 måtte besluta att till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet för budgetåret 1931/1932 under titeln »Oförtusedda utgifter» anvisa ett reservationsanslag, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med i det föregående angivna grunder, av 20,000,000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *O. W. Lövgren* i Nyborg och *E. Hage* väckt motion, nr 421, däri hemställts, att riksdagen i sammanhang med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition, nr 202, ville principiellt besluta om utförande av järnvägen Morjärv—Kalix till hamn vid kusten och för detta ändamål öka anslaget med 1 miljon kronor.

Riksdagen har vid flera tillfällen gjort framställningar hos Kungl. Maj:t i förevarande ämnen.

Av 1912 års riksdag gjordes i skrivelse (nr 262) framställning om utredning »huruvida och på vad sätt statens och kommunernas arbeten må utföras enligt sådan planläggning, att arbete kan beredas största möjliga antal arbetare under tider och perioder, då den privata företagsamheten inskränkes och till följd därav större arbetslöshet uppstår». Av den i skrivelsen anförda motiveringen framgick, att utredningen borde avse såväl möjligheten att mildra säsongarbetslösheten genom systematiskt genomförda vinterarbeten som möjligheten att motverka den av vikande konjunkturer föranledda krisarbetslösheten genom att upprättade arbetsplaner uppsköttes under avvaktan på en förr eller senare inträffande lågkonjunktur.

Vid 1920 års riksdag beslöts i anledning av väckta motioner (skrivelse nr 368) anhålla om utredning, huruvida och på vilket sätt en lagstiftning eller andra åtgärder skulle kunna åstadkommas för att i möjligaste mån motarbeta den oregelbundna arbetstillgången med därmed följande arbetslöshet. Denna skrivelse har sedermera varit föremål för övervägande av

olika kommittéer och sakkunniga, som haft att utreda arbetslöshetsspörsmålet.

Sedermera har 1930 års riksdag i anledning av motioner som väckts i samband med proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten, i skrivelse (nr 392) hemställt om skyndsamt utredning, huruvida och under vilka villkor ett reservationsanslag kunde böra beviljas för att efter Kungl. Maj:ts beprövande tagas i anspråk vid tillfällen av ökad arbetslöshet av mera betydande omfattning.

I sistnämnda riksdagsskrivelse anfördes bland annat följande:

Av den i ärendet lämnade utredningen synes riksdagen ådagalagt, att åtgärder från statens sida till bekämpande av arbetslöshet allttjämt äro av behovet påkallade.

Enligt den föreliggande propositionen skulle statens hjälpverksamhet på ifrågavarande område under nästkommande budgetår utövas i samma huvudformer som hittills, dock att i propositionen ånyo framhållits angelägenheten av att de s. k. reservarbetena, som bedrivs av arbetslöshetskommissionen eller med bidrag från denna såsom s. k. statskommunala arbeten, undan för undan inskränkas genom att arbetena i så stor utsträckning som möjligt föras över till likartade arbeten, bedrivna i den öppna arbetsmarknaden.

Olämpligheten av att under pågående utredningar om arbetslöshetens karaktär och orsaker samt medlen för dess bekämpande ävensom angående arbetslöshetsförsäkring vidtagna ändringar i de på förevarande område gällande bestämmelserna ansåg sistlidet års riksdag (skrivelsen nr 272) ligga i öppen dag, och riksdagen framhöll ock samtidigt angelägenheten av att, under det att utredningarna påginge, åtgärder, så långt möjligt vore, vidtoges i syfte att genom effektiv arbetsförmedling, i den mån så kunde ske, återföra arbetskraft till den allmänna arbetsmarknaden.

Motionsvis har nu inom riksdagen väckts förslag, avseende beträdande av nya vägar i fråga om åtgärder å berörda område, innan de många och invecklade spörsmål, som sammanhånga med frågan om de lämpligaste metoderna för mildrandet av arbetslöshetens följder, hunnit att utredas.

Såsom av arbetslöshetskommissionens yttrande i ärendet framgår, har kommissionen ansett det icke välbetänkt, att staten, innan dessa utredningar avslutats eller eljest tvingande skäl anförts för en ändring av nuvarande ordning, skulle kasta över ända det provisoriska system, som dock uppbyggts med ledning av gjorda erfarenheter under en mer än tioårig verksamhet, för att i stället övergå till ett alldeles nytt och fullständigt oprövat system. Denna uppfattning synes, åtminstone i viss utsträckning, icke kunna fränkännas giltighet. I enlighet härmed finner riksdagen motiverat, att ett anslag till arbetslöshetens bekämpande genom arbetslöshetskommissionen jämväl denna gång beviljas enligt oförändrade grunder.

Emellertid synas skäl kunna anföras för att de ovan berörda motionerna föranleda viss utredning. Det skulle kunna tänkas, att ett reservationsanslag till vissa allmänna arbeten ställes till Eders Kungl. Maj:ts förfogande, att tagas i anspråk i den mån påtaglig arbetslöshet, antingen generellt eller, t. ex. på grund av industriella sammanbrott, mera lokalt uppstår; ett sådant anslag skulle kunna vara av betydande värde vid arbetslöshetsfrågornas handläggning. Härigenom komme, åtminstone till viss del, de offentliga arbetena att kunna mer smidigt anpassas efter konjunkturerna, så att en större andel av dessa arbeten igångsattes under depressionsperioder än eljest blir fallet. Utredningen borde sålunda omfatta frågan, huruvida och på vilket

sätt en anordning med ett reservationsanslag till utförandet av därför lämpade arbeten borde vidtagas. Utredningen bör bedrivas skyndsammast möjligt, och resultaten därav böra föreläggas riksdagen.

Vidare må erinras att Kungl. Maj:t genom beslut den 6 juni 1924 tillkallat sakkunniga att verkställa utredning och avgiva förslag beträffande motverkande av arbetslöshet genom anordnande av allmänna arbeten. De sakkunniga avlämnade den 24 juli 1925 betänkande (Statens offentliga utredningar 1925: 29) med förslag i ämnet.

Genom arbetslöshetsutredningen, tillsatt den 11 mars 1927, pågår undersökningar rörande arbetslöshetens karaktär och orsaker samt medlen för dess bekämpande.

I anledning av 1930 års ovannämnda riksdagsskrivelse bemyndigade Kungl. Maj:t den 26 september 1930 chefen för socialdepartementet att tillkalla särskilda utredningsmän för den av riksdagen begärda utredningen.

De på grund härav utsedda utredningsmännen hava med skrivelse den 15 januari 1931 överlämnat av dem utarbetat betänkande med förslag angående arbetslöshetens motverkande genom beredskapsarbeten (Statens offentliga utredningar 1931: 3) jämte en översikt över av utredningsmännen från vissa verk och myndigheter införskaffade uppgifter om de arbeten inom respektive förvaltningsområden, som kunde ifrågakomma såsom arbeten för avsett ändamål.

Över sistnämnda betänkande hava yttranden avgivits av centrala verk, länsstyrelser och åtskilliga enskilda institutioner.

Efter att hava erinrat om tidigare behandling av frågan om arbetslöshetens motverkande genom allmänna arbeten har departementschefen lämnat en redogörelse för innehållet i 1931 års betänkande (sid. 5—20 i propositionen), till vilken utskottet får hänvisa.

Referat av de över betänkandet avgivna yttrande återfinnes å sid. 20—24 samt 33—63 av propositionen.

Departementschefen har vidare omnämnt en av internationella arbetsbyrån i Genève utarbetad rapport rörande arbetslöshet och offentliga arbeten samt vissa sammanställningar rörande behandlingen av liknande frågor i England och Tyskland, som han mottagit från den år 1927 tillsatta arbetslöshetsutredningen.

För egen del har *departementschefen* anfört att han av skäl, som utvecklas å sid. 25—27 av propositionen, men även med hänsyn till de olägenheter, som eljest kunna bli förenade med beredskapsarbeten, anordnade enligt det av utredningsmännen framlagda betänkandet, icke ansett sig kunna föreslå genomförande av deras förslag oförändrat. Ju mera man vid anordnandet av beredskapsarbeten toge sikte på att de skulle kunna i så stor utsträckning som möjligt och på de punkter, där det bäst behövdes, minska arbetslöshetens följder, desto större risker uppkomme för att på så sätt anordnade beredskapsarbeten i längden skulle kunna leda till svårigheter med

hänsyn till det för närvarande tillämpade systemet för statliga åtgärder mot arbetslösheten. Det kunde dock icke vara lämpligt att för närvarande vidtaga några åtgärder, som kunde leda till sådana konsekvenser. Detta följde redan av att det föreliggande materialet icke vore tillräckligt för att medgiva fattandet av en mera definitiv ståndpunkt till frågan om på ena eller andra sättet utformade beredskapsarbeten. Vid behandlingen av frågan om anslag för nästa budgetår till bekämpande av arbetslösheten hade även framhållits, att frågan om statens åtgärder i anledning av arbetslösheten inom kort borde upptagas till en allsidig prövning. Det kunde då uppenbarligen icke vara lämpligt att nu föreslå en anordning, som kunde föregripa de sålunda förestående övervägandena.

Då emellertid i nuvarande arbetslöshetsläge den ifrågasatta utvägen med beredskapsarbeten icke syntes böra lämnas oprövad, har departementschefen funnit sig böra undersöka möjligheten av en sådan anordning, att några risker i angivna hänseenden icke skulle behöva förekomma. Detta kunde enligt departementschefens mening ske på det sätt att statsmakterna, väsentligen i enlighet med vad i vissa yttranden förordats, nu begränsade sig till *en anordning av i huvudsak följande innebörd.*

I ändamål att de offentliga arbetena skola kunna i viss utsträckning anpassas efter konjunkturerna och därmed följande variationer i arbetslösheten, ställes till Kungl. Maj:ts förfogande ett reservationsanslag av lämplig storlek. Detta användes enligt Kungl. Maj:ts beprövande till arbeten, som under alla förhållanden skola förr eller senare utföras med anlitan av allmänna medel och genom statlig myndighets försorg och som äro av natur att i normala fall riksdagen, på framställning av Kungl. Maj:t, för varje särskilt fall därtill anvisar medel. Enda olikheten mot det vanliga förfaringssättet är alltså här, att Kungl. Maj:t har att, efter det de särskilda ämbetsverken inkommit med förslag om utförande av olika allmänna arbeten vid sidan av det i vanliga former till omedelbart genomförande avsedda programmet, väga dessa förslag mot varandra icke blott med hänsyn till graden av angelägenheten av utförandet utan också med hänsyn till deras betydelse för motverkande av arbetslösheten och dess följder. Vid prövningen skulle avseende även fästas vid att varje särskilt arbete bör igångsättas vid den tidpunkt, som ur angivna synpunkter och med hänsyn till lokala förhållanden vore den lämpligaste. Man skulle på detta sätt skapa möjlighet till en viss elasticitet i statens verksamhet och genom att avvägandet sker centralt och enhetligt kunna utan uppskov träffa val mellan skilda arbeten och bestämma i fråga om tidpunkten för deras påbörjande.

Varje särskild myndighet skulle hava att inkomma med förslag till arbeten inom dess ordinarie program, lämpligen ordnade efter angelägenhetsgraden. Sådana arbeten skulle tydligen i allmänhet komma att äga företräde, beträffande vilka föreläge i detalj utarbetat program, som gjorde det möjligt att utan dröjsmål igångsätta dem vid den lämpliga tidpunkten. Med hänsyn till mängden av föreliggande arbetsuppgifter lär det ej behöva befaras, att vederbörande fackmyndigheter skulle underlåta att inkomma med dylika förslag i den omfattning, att ett verkligt val för Kungl. Maj:t bleve möjligt. Initiativ till övervägande av anordnande av arbete inom viss ort lär kunna, såsom förutsättes enligt betänkandet, tagas av ortsmyndighet eller vederbörande centrala verk. Beaktandet ur arbetslöshetssynpunkt av olika föreliggande förslag lär kunna ske efter inhämtande av yttrande från socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen. Enligt min uppfattning

kräves alltså icke för en anordning av nu antydd beskaffenhet något särskilt remissorgan, sådant som utredningsmännen tänkt sig.

Genom att gå fram på den nu antydda vägen skulle man tydligen kunna undgå de olägenheter, som befarats bliva en följd av beredskapsarbetenas anordnande enligt utredningsmännens förslag. De arbeten, till vilka Kungl. Maj:t komme att ur ifrågavarande anslag anvisa medel, bleve uppenbarligen till alla delar helt likställda med andra allmänna arbeten; endast sättet för medlens anskaffande skulle angiva skillnaden. Med denna ståndpunkt följer också, att några särskilda regler angående arbetslön, utväljande av arbetare o. s. v. icke skulle meddelas, utan vederbörande myndigheter skulle äga att helt efter eljest tillämpade metoder utföra arbetet. På detta sätt blir visserligen — något som följer av vad jag redan tidigare anfört — den omedelbara effekten till arbetslöshetens bekämpande givetvis mindre än genom anordningar enligt utredningsmännens betänkande. Men denna olägenhet torde uppvägas av de nyss antydda fördelarna. Tydligen är det emellertid i och för sig önskvärt — något som överhuvud taget i depressionstider bör gälla beträffande statliga arbeten — att man vid utförandet håller i sikte, att dessa så anordnas, att arbetena bliva till gagn för arbetslöshetens bekämpande. Sålunda är det ur allmän synpunkt till fördel, om vederbörande myndighet vid anskaffande av arbetskraft hänvänder sig till arbetsförmedlingsorganen inom orter, där arbetslösheten är särskilt betungande, och utan särskilda föreskrifter lär det kunna tillses, att arbetena i första hand komma de behövande till godo, i den mån dessa erbjuda fullgod arbetskraft. I anslutning till det förut anförda bör även i nu berörda hänseenden fasthållas, att det här rör sig om en försöksanordning och att därför olika metoder och regler lämpligen böra prövas vid verkställigheten hos de särskilda myndigheterna.

Beträffande anslagsberäkningen yttrar departementschefen följande.

Det belopp, som i årets statsverksproposition beräknades för det ifrågasatta anslaget till beredskapsarbeten till arbetslöshetens bekämpande, uppgick, som förut erinrats, till 3 miljoner kronor. Det är uppenbart, att med ett anslag av denna storlek endast begränsade verkningar kunna förväntas; till jämförelse må erinras, att summan av de för innevarande budgetår i riksstaten upptagna beloppen till statliga eller med statsunderstöd utförda arbeten — oavsett anslag till vägförbättringar och vägunderhåll — uppgår till över 60 miljoner kronor, därav till vägbyggnader omkring 8 miljoner kronor. Det tillskott i arbetstillfällen, som skulle åstadkommas genom beredskapsarbetena, måste alltså procentuellt vara av ganska ringa betydelse. Som också förut antytts, kan man vidare knappast vara berättigad att anse de arbetsmöjligheter, som skulle beredas med anlitan av det här behandlade anslaget, som ett rent nettotillskott på arbetsmarknaden.

Emellertid möta statsfinansiella hinder mot att nu öka det beräknade anslagsbeloppet, så mycket mera som jag, beträffande anslaget till bekämpande av arbetslösheten, förut i dag nödgats hemställa om äskande av ett anslag, som med icke mindre än 3 miljoner kronor överstiger det i statsverkspropositionen preliminärt beräknade. Jag förordar alltså, att förevarande reservationsanslag från Kungl. Maj:ts sida definitivt bestämmas till 3 miljoner kronor.

Vad härefter angår den befogenhet med avseende å användningen av ifrågavarande anslag, vilken bör tillkomma Kungl. Maj:t — yttrar departementschefen — är till en början att fasthålla, att då avsikten är, att riksdagen skall lämna i Kungl. Maj:ts hand att i val mellan olika arbeten träffa

det avgörande, som eljest ankommer på riksdagen, Kungl. Maj:t uppenbarligen därvid icke bör fatta sådana beslut, som föregripa en följande prövning av riksdagen. Utan riksdagens medgivande bör Kungl. Maj:t alltså icke av anslag till beredskapsarbeten anvisa medel till arbeten, som icke kunna fullbordas, utan att riksdagen ett kommande budgetår för ändamålet under den ena eller den andra anslagstiteln anvisar ytterligare medel.

Vad sedan beträffar *de slag av statliga arbeten, som böra ifrågakomma*, innebär den av departementschefen förordade anordningen, att andra arbeten icke böra ifrågakomma, än som pläga utföras av statens egna myndigheter eller på deras föranstaltande. Sålunda håller departementschefen före, att från anslaget icke böra utgå medel till vägbyggnader genom vägdistriktet. Beträffande dylika arbeten erinrar departementschefen, att han vid behandlingen av frågan om anslag till bekämpande av arbetslösheten förutsatt, att kommuner alltjämt skola kunna av den i sistnämnda anslag ingående s. k. väglånefonden erhålla lån till vägbyggnader såsom förskott å det till dem senare utgående statsbidraget. Genom denna form, som under ett flertal år prövats och befunnits ändamålsenlig, komme på ett enklare sätt möjlighet att beredas att till avtalsenliga löner anordna vägbyggnadsarbeten i sådan ordning, att de bidrage till arbetslöshetens motverkande.

Departementschefen yttrar vidare:

En av de viktigaste grupperna av sådana arbeten, som ansetts lämpliga till beredskapsarbeten, är den som angår anordnandet av s. k. *skenfria korsningar*.

Rörande dylika arbeten må till en början anföras, att med hänsyn till vad som nyss yttrats därom att beredskapsarbetena för närvarande böra begränsas till företag, som utföras eller ombesörjas av sådana statens organ, till vilkas ordinarie arbetsuppgifter dylika arbeten höra, det icke synes lämpligt att vad angår nästa budgetår tänka sig, att bidrag till dylika anordningar skulle kunna utgå även till enskilda järnvägar. I den mån inom trakter, där endast sådana järnvägar finnas, behov uppkommer att anordna beredskapsarbeten, torde sådana kunna beredas inom grupper av statliga arbeten, som befunnits lämpliga, exempelvis i form av anläggande av hamnar, uppförande av vägbrytare och dylikt.

Vad beträffar anordnandet av *skenfria korsningar vid statens järnvägar* hava utredningsmännen ifrågasatt dels särskilda åtgärder för att dylika arbeten snabbt må kunna komma till utförande, dels ock bidrag av allmänna medel enligt andra än eljest gällande regler. I förstnämnda hänseende föreslås, att en reserv tillskapas av lämpliga arbeten genom förberedelser, verkställda av statens järnvägar och bekostade av anslag till beredskapsarbeten. I fråga om kostnaderna för själva arbetena förutsätta utredningsmännen, att vägdistriktens utgifter skola inskränkas till i regel en fjärdedel av kostnaden för marklösen, att av statens järnvägar skall erläggas en andel, motsvarande värdet av de fördelar, som uppstå för järnvägarna av anordningarnas vidtagande, och att hela återstående kostnaden skall utgå av anslaget till beredskapsarbeten. Något bidrag av automobilskattemedel skulle sålunda i detta fall icke utgå. I fråga om arbetsföretag, som ingå i uppgjorda flerårsplaner, skall gälla, att i den mån de utföras i enlighet med planen kostnaderna skola bestridas på vanligt sätt, även om arbetet planlagts i den för beredskapsarbeten gällande ordningen. Om däremot företaget brytes ut ur planen för

att utföras som beredskapsarbete och sålunda kommer till utförande tidigare än som enligt planen varit avsett, skall kostnaden bestridas enligt vad nyss sagts rörande beredskapsarbeten.

Efter att hava i saken samrått med chefen för kommunikationsdepartementet får jag uttala min anslutning till de sålunda förordade huvudgrunderna. Därest anordningen med ifrågavarande arbeten såsom beredskapsarbeten icke skall stanna på papperet, lär det vara erforderligt, att större del av kostnaden än vanligt bestrides av statsmedel. Ävenledes finner jag riktigt, att i dylika fall automobilskattemedel icke tagas i anspråk. Vad i vissa yttranden anförts därom att ett bifall till den föreslagna kostnadsfördelningen med rätta skulle föranleda krav på motsvarande lättnad för vägdistrikt i sådana fall, då skenfri korsning anordnas i vanlig ordning, synes mig — med hänsyn till de förhållanden på vederbörande ort, som kunna förutsättas vara för handen, då ett dylikt företag kommer till utförande såsom beredskapsarbete — icke ägnat att väcka betänkligheter.

Beträffande övriga arbeten, som böra kunna ifrågakomma, får jag hänvisa till resultatet av den av de sakkunniga företagna inventeringen. Här må endast nämnas, att beträffande ett av utredningsmännen ifrågasatt företag, nämligen anordnandet av järnväg Malung—Vansbro, chefen för kommunikationsdepartementet torde komma att senare i dag framlägga förslag, därvid utgående från att viss del av kostnaden skall bestridas av anslag till beredskapsarbeten, närmast för nästkommande budgetår 300,000 kronor. Anläggningen har beräknats kräva omkring 130,000 dagsverken för jord-, sten- och träarbetare, bergsprängare samt arbetare för rälsläggning och grusning. Då det här gäller ett arbete, som skulle vara av stor betydelse ur arbetslöshetssynpunkt, är även jag av den uppfattningen, att medel från det nu behandlade anslaget böra kunna utgå till detta företag. Enligt vad jag förut anført, förutsätter detta emellertid, att riksdagen medgiver, att medel anvisas till detsamma och att riksdagen alltså är beredd att — under förvarande eller annan anslagstitel — under kommande budgetår lämna anslag till då erforderligt belopp. Så lär bli fallet, därest riksdagen bifaller den proposition, om vilken chefen för kommunikationsdepartementet lär komma att framlägga förslag.

Lika med utredningsmännen finner departementschefen vidare, att i vissa fall en återbäring till anslaget till beredskapsarbeten bör ifrågakomma, och ansluter han sig i huvudsak till vad i betänkandet därutinnan anförts. Närmare bestämmelser i detta hänseende syntes få meddelas av Kungl. Maj:t.

Sammanfattningsvis anför departementschefen, att det enligt hans uppfattning är önskvärt, att av riksdagen för nästa budgetår äskas ett reservationsanslag av 3 miljoner kronor, avsett att enligt av honom angivna grunder av Kungl. Maj:t på sätt, som kan finnas vara till gagn vid arbetslöshetens bekämpande, disponeras för anordnande av i det föregående avsedda allmänna arbeten. De närmare bestämmelser, som kunna krävas för tillämpningen av de här angivna grunderna, skulle det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda.

Vad angår sättet för beredande av medel för ändamålet anförde chefen för finansdepartementet vid frågans förberedande behandling i statsverkspropositionen, att dylikt anslag på närmare angivna grunder borde inordnas under den vid sidan av de särskilda departementens huvudtitlar stående titeln »Oförutsedda utgifter». Till denna uppfattning har chefen för socialdepartementet anslutit sig.

Redan av 1912 års riksdag har, såsom inledningsvis i propositionen erinras, framställts begäran om utredning rörande möjligheterna till en utvidgad statlig företagaverksamhet under tider, då motsvarande privata verksamhet inskränkes och till följd härav större arbetslöshet uppstår. Förnyade framställningar i ämnet hava därefter gjorts av 1920 och 1930 års riksdagar, sistnämnda riksdag under anhållan om blivande utrednings skyndsamma bedrivande.

*Utskottets
yttrande.*

Ifrågavarande av Kungl. Maj:t nu framlagda plan för igångsättning av offentliga beredskapsarbeten avser att förverkliga riksdagens vid flerfaldiga tillfällen sålunda uttryckta önskemål.

Angelägenheten av att de statliga arbetstillfällena utvidgas under depressionstider lär vara tämligen allmänt erkänd.

Önskemålen att kunna mildra en rådande arbetslöshet torde härvid väl låta sig förenas med möjligheterna att samtidigt underlätta förutsättningarna för näringslivets fortsatta utveckling. Härutinnan må allenast framhållas det allmänna gagnet av att redan under lågkonjunkturer igångsättas vissa för ändamålet lämpliga produktiva företag, såsom exempelvis vattenregleringar, åtgärder för en utsträckt och förbilligad elektrifiering inom landets skilda delar o. s. v. Härigenom befrämjas den allmänna produktionen och utjämnas tillgången på arbetskraft. En samfärdselväsendets förbättring genom utförande av vägarbeten och andra kommunikationsföretag lär ej heller kunna utöva annat än gynnsamma verkningar på den produktiva verksamheten.

Från dessa utgångspunkter och med tagen hänsyn till nuvarande hårda nedgångsperiod kan utskottet ej annat än helt uttala sin principiella avslutning till Kungl. Maj:ts förevarande förslag om medels anvisande till dylika allmänna arbeten.

Utskottet har ej heller i stort sett funnit anledning till erinran mot de riktlinjer för beredskapsarbetenas bedrivande, som angivits i propositionen.

Valet av arbeten skulle ankomma på Kungl. Maj:t med ledning av planer, som från myndigheterna inforrats på företag, som förr eller senare äro avsedda att utföras. Härvid skulle särskilt arbetslöshetssynpunkterna beaktas. Anmärkas må att god tillgång på lämpliga arbetsobjekt synes vara förefintlig. Redan en av vederbörande utredningsmän preliminärt sammanställd förteckning upptager arbeten av olika art och inom skilda delar av landet (i huvudsak vägföretag men även skogs- och torrlägningsarbeten, hamnupprensnings- och vägbrytararbeten m. m.), till en beräknad sammanlagd anläggningskostnad av cirka 150 miljoner kronor; ensamt de skenfria vägkorsningarna ingå häri med ett belopp av över 35 miljoner kronor. Givetvis bör varje ifrågakommande myndighet ha noggranna planer upprättade för exempelvis 5 år framåt behövligen arbeten, så att de efter helt kort varsel kunna igångsättas.

Beträffande den betydelsefulla frågan om anställandet av arbetskraft anser utskottet riktigt, att densamma uttages efter hänvändelse till arbetsförmedlingsorganen inom orter, där arbetslösheten är särskilt betungande. I an-

slutning till vissa motionsvis framförda synpunkter vill dock utskottet hava uttalat, att man vid valet av arbetare för utförande av okvalificerat arbete icke ovillkorligen bör kräva tidigare vana vid grovarbete. Ur arbetslöshets-synpunkt måste nämligen anses önskligt att, även om grovarbetare skola i främsta rummet ifrågakomma, andra arbetargrupper dock icke böra vara alldeles utestängda; ifrågavarande beredskapsföretag böra nämligen stå öppna för så vidsträckta yrkesgrupper som möjligt.

I fråga om själva anslagets storlek måste utskottet emellertid finna det vara i de av herrar Möller m. fl. och Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna på ett tillfyllestgörande sätt klarlagt, att det i propositionen beräknade beloppet av 3 miljoner kronor är för ändamålet otillräckligt.

I anslutning till motionärernas yrkande och med tagen hänsyn till just nu rådande allvarliga krisläge på den allmänna arbetsmarknaden får utskottet tillstyrka, att anslagets belopp för nästkommande budgetår bestämmes till 20,000,000 kronor.

I avseende vidare å herr Asplunds och herr Lindbergs m. fl. i ämnet väckta motioner vill utskottet endast framhålla, att av de motionsvis omnämnda företagen en stor del lära vara förtjänta till utförande som beredskapsarbeten. Vid bifall till utskottets förslag om anslagets höjning skulle ock öppnas ökade möjligheter härtill. Nämnda spörsmål äro emellertid av beskaffenhet att böra prövas av Kungl. Maj:t, som, enligt vad utskottet ovan framhållit, därvid har att väga de olika företagen mot varandra med hänsynstagande framförallt till arbetslöshets-synpunkter.

Vad utskottet sålunda anfört om vederbörande företags allmänna nytta m. m. äger ock tillämpning å den av herrar Lövgren i Nyborg och Hage i ämnet väckta motionen om anslag till Morjärv—Kalixbanan.

Av vad sålunda anförts följer ock, att utskottet ej kunnat biträda de av herr Nilsson i Gränebo m. fl. och herr Olsson i Golvvasta m. fl. motionsvis framställda avslagsyrkandena å propositionen.

Under återopande härav får utskottet hemställa,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med bifall till de av herrar Möller m. fl. och Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna (I: 263 och II: 422) ävensom med avslag å herrar Nilssons i Gränebo m. fl. och Olssons i Golvvasta m. fl. motioner (I: 261 och II: 424), må till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet för budgetåret 1931/1932 under titeln »Oförutsedda utgifter» anvisa ett reservationsanslag, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med i det föregående angivna grunder, av 20,000,000 kronor;

b) att de av herrar Asplund samt Lindberg m. fl. väckta motionerna (I: 262 och II: 425) må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört och hemställt;

c) att den av herrar Lövgren i Nyborg och Hage väckta

motionen (II: 421) likaledes må anses besvarad med vad utskottet ovan anført och hemställt.

Stockholm den 18 maj 1931.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius, J. L. Widell, Olof Olsson, J. Nilsson* i Malmö, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *N. J. M. Svensson* i Kompersmåla, *Oscar Olsson, E. J. G. Rosén, C. I. Asplund, J. G. Walles, C. G. V. Hammar skjöld* och *K. A. S. Nylander*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *C. R. Jansson* i Falun, *P. Nilsson* i Bonarp, *A. Åson Törnkvist* i Karlskrona, *G. Strindlund, P. M. Olsson* i Blädinge, *E. J. Wigforss, J. Olofsson* i Digernäs, *O. Nilsson* i Örebro, *S. Persson* i Fritorp, *O. E. F. Järte* och *A. Danielsson*.

Reservationer:

1:o) av herrar *Kvarnzelius, Rosén* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Redan av 1912 års riksdag har, såsom inledningsvis i propositionen erinras, framställts begäran om utredning rörande möjligheterna till en utvidgad statlig företagarkerksamhet under tider, då motsvarande privata verksamhet inskränkes och till följd härav större arbetslöshet uppstår. Förnyade framställningar i ämnet hava därefter gjorts av 1920 och 1930 års riksdagar, sistnämnda riksdag under anhållan om blivande utrednings skyndsamma bedrivande.

Ifrågavarande av Kungl. Maj:t nu framlagda plan för igångsättning av offentliga beredskapsarbeten innebär ett förverkligande av riksdagens vid flerfaldiga tillfällen sålunda uttryckta önskemål.

På de skäl, som departementschefen i övrigt anført till stöd för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet tillstyrka detsamma.

Av vad utskottet sålunda anført följer, att utskottet ej kunnat biträda de motionsvis framställda förslagen om ökning av det av Kungl. Maj:t äskade anslagsbeloppet eller dess anvisande i den form, som av herrar *Asplund* och *Lindberg* m. fl. föreslagits. Ej heller kan utskottet tillstyrka, att, på sätt herrar *Lövgren* i Nyborg och *Hage* i en väckt motion påyrkat, riksdagen måtte principiellt besluta att utföra en järnväg *Morjärv—Kalix*.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anført får utskottet, med avstyrkande jämväl av de av herrar *Nilsson* i Gränebo m. fl. och *Olsson* i Golvasta m. fl. motionsvis framställda avslagsyrkandena, hemställa,

- a) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å de av herrar Möller m. fl. och Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna (I: 263 och II: 422), i vad de skilja sig från Kungl. Maj:ts förslag, ävensom med avslag å herrar Nilssons i Gränebo m. fl. och Olssons i Golvvasta m. fl. motioner (I: 261 och II: 424), må till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet för budgetåret 1931/1932 under titeln 'Oförutsedda utgifter' anvisa ett reservationsanslag, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen angivas i statsrådsprotokollet över socialärenden den 20 mars 1931, av 3,000,000 kronor;
- b) att de av herrar Asplund samt Lindberg m. fl. väckta motionerna (I: 262 och II: 425) ej må av riksdagen bifallas;
- c) att den av herrar Lövgren i Nyborg och Hage väckta motionen (II: 421) ej heller må av riksdagen bifallas.»

2:o) av herrar *Widell, Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Hammar skjöld, Nylander, Nilsson* i Bonarp, *Strindlund, Olsson* i Blädinge, *Olofsson* i Digernäs, *Persson* i Fritorp och *Järte*, vilka ansett att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Föreliggande förslag innebär, att man, låt vara tillsvidare endast på försök och jämsides med de av statens arbetslöshetskommission bedrivna reservarbetena, skulle införa ett nytt system för bekämpande av arbetslösheten. Ensamt för nästkommande budgetår skulle för »beredskapsarbeten» disponeras 3 miljoner kronor vid sidan av det belopp av 10 miljoner kronor, som i vanlig ordning är avsett att anvisas för arbetslöshetskommissionens verksamhet.

För egen del anser sig utskottet böra bringa i erinran, att vissa omfattande undersökningar just nu pågå rörande arbetslöshetens karaktär och orsaker samt desslikes de lämpligaste medlen för dess bekämpande. Dessa undersökningar äro under utförande av en den 11 mars 1927 för ändamålet tillsatt kommitté. Enligt vad som tidigare till årets riksdag förebådats, skulle första delen av kommitténs betänkande föreligga tryckfärdig i februari 1931, varjämte upplysts att i fråga om senare delen av utredningens uppdrag, nämligen medlen för arbetslöshetens bekämpande, utredningar utförts, så att uppdraget beräknas vara avslutat på hösten 1931. I propositionen nr 201 angående anslag till bekämpande av arbetslösheten har sedermera lämnats den kompletterande upplysningen, att första delen av betänkandet inom kort komme att föreligga tryckfärdig. Utan att avvakta ifrågavarande utredningars slutförande och utan att ens kommitténs yttrande i ärendet inhämtats, har nu framlagts förevarande principiellt betydelsefulla förslag om anslag till beredskapsarbeten. Ett stort antal andra myndigheter hava visserligen hörts i ärendet, varvid dock det stora flertalet utlåtanden gått i avstyrkande riktning. Härutinnan må särskilt erinras om den tämligen ingående kritik, som socialstyrelsen riktat mot förslaget.

Största avseende måste ock fästas vid de av statens arbetslöshetskommission framförda invändningarna mot förslaget. Framhållits har sålunda, att en stor del av de planerade arbetena måste antagas bli rätt avlägset belägna från de egentliga arbetslöshetscentra, d. v. s. vissa städer och en del hårt beträngda industrisamhällen. Uppenbart är att nya arbetstillfällen, som erbjudas vid ett statens beredskapsarbete, komma att te sig lockande för en del grovarbetare, som hittills nödortfigt kunnat draga sig fram på de låga arbetsförtjänster, som erbjudas inom jordbruket. Att tillbakavisa deras begäran om anställning vid ett närbeläget beredskapsarbete måste sannolikt framstå som desto svårare, som deras försörjningsmöjligheter ofta te sig mer eller mindre tillfälliga och säsongartade, vartill kommer, att de genom sin vana vid grovarbete hava större förutsättningar än vissa andra yrkesgrupper att erbjuda en fullgod arbetsprestation. I den mån överhuvud några arbetslösa industriarbetare kunna beredas sysselsättning måste detta antagas ofta bli förenat med samma olägenheter i form av deras förflyttning och dragande från familjerna, som ansetts utmärka de hittillsvarande nödhjälpsarbetena. Erinras må ock om det faktiska yrkesmonopol, som för närvarande i stor utsträckning råder på arbetsmarknaden och som även kommit till uttryck i träffade kollektivavtal mellan olika statens affärsverk och vederbörande fackförbund. Enligt gällande avtal mellan järnvägsstyrelsen, å ena sidan, och svenska järnvägsmannaförbundet samt svenska väg- och vattenbyggnadsförbundet, å den andra, är exempelvis en arbetare, som förut varit anställd vid statens järnvägar, tillförsäkrad viss företrädesrätt vid antagning till nytt arbete. Liknande företrädesrätt finnes avtalad för vissa arbetare vid telegrafverket och statens vattenfallsverk.

Rent samhälleligt framstår självklart som synnerligen önskvärt att stat och kommun även under dåliga tider hålla sin produktiva företagverksamhet i möjligaste mån oförminskat i gång. Tack vare vägväsendets starka expansion kan detta krav på ett naturligt sätt förverkligas. I detta sammanhang må bringas i erinran den ifrågasatta hjälpen till stenindustrien genom inköp av smågatsten för cirka 3.5 miljoner kronor. Tidigare vid denna riksdag har också fattats beslut om en omedelbar elektrifiering av södra stambanan och anslutande linjer för en totalkostnad av cirka 70 miljoner kronor. Härigenom hava en del beträngda svenska verkstäder tillförts stora beställningar med därav följande omfattande arbetstillfällen. Vid sidan härav läser man tillsvidare i huvudsak — på sätt jämväl 1924 års arbetslöshetssakkunniga förutsatt — få lita till arbetslöshetskommissionens organisation. Gentemot de av kommissionen igångsatta reservarbetena har visserligen invänts, att de trots den betalade låga dagspenningen ställa sig kostsamma i förhållande till deras praktiska nytta. Detta kan måhända icke bestridas, men läser dock till stor del förklaras av de snäva begränsningar i fråga om valet av arbetsföretag, som kommissionen av olika skäl hittills måst underkasta sig.

De allvarligaste farhågor måste enligt utskottets mening hysas för att även det nya systemet med beredskapsarbeten, sådant detsamma utformats

i föreliggande proposition, skulle komma att leda till ett förbrukande av betydande kapitalbelopp på företag, som ur produktiv synpunkt bleve av tvivelaktigt värde. Starka tvivel måste ock hysas om möjligheterna att härigenom kunna bekämpa arbetslösheten på något effektivt sätt och i en mot de gjorda utlägggen tillnärmelsevis svarande omfattning. Överhuvud måste utskottet dela de betänkligheter, som rätt allmänt anförts mot att genom mer eller mindre framkonstruerade statsarbeten, vid vilka erbjudas »avtalsenliga» löner, förrycka den allmänna marknadens anpassning efter en fallande konjunktur.

Då härtill kommer olämpligheten av att under nu pågående utredningar, av vilka resultat snart böra kunna förväntas, vidtaga en ekonomiskt och även principiellt så vittutseende förändring i statens hittillsvarande arbetslöshetspolitik som den i propositionen innefattade, får utskottet avstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Av vad utskottet sålunda anfört följer, att utskottet ej kunnat biträda de motionsvis framställda förslagen om ökning av det av Kungl. Maj:t äskade anslagsbeloppet eller dess anvisande i annan form eller för visst angivet ändamål.

Under återopande av vad utskottet sålunda anfört får utskottet, i anslutning till de av herrar Nilsson i Gränebo m. fl. och Olsson i Golvvasta m. fl. motionsvis framställda yrkandena, hemställa,

- a) att riksdagen, med bifall till de av herrar Nilsson i Gränebo m. fl. och Olsson i Golvvasta m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 261 och II: 424), må avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag;
- b) att de av herrar Asplund, Möller m. fl., Lindberg m. fl., Hansson i Stockholm m. fl. samt Lövgren i Nyborg och Hage väckta motionerna (I: 262 och 263 samt II: 424, 422 och 421) ej heller må av riksdagen bifallas.»

3) av herr *Asplund*, som anslutit sig till utskottets förslag, men ansett, att av det tillstyrkta anslaget 10 miljoner kronor borde ha anvisats att utgå av lånemedel och att utskottets yttrande i hithörande delar och dess hemställan borde haft följande lydelse:

»Redan av 1912 års — — — allmänt erkänd.

Önskemålen att kunna mildra en rådande arbetslöshet torde väl låta sig förenas med möjligheterna att samtidigt underlätta förutsättningarna för näringslivets fortsatta utveckling. Härutinnan må allenast framhållas det allmänna gagnet av att redan under lågkonjunkturer igångsättas vissa för ändamålet lämpliga produktiva företag, såsom exempelvis vattenregleringar, åtgärder för en utsträckt och förbilligad elektrifiering inom landets skilda delar, tillredningsarbeten å vissa aktuella, staten tillhöriga malmfyndigheter o. s. v. Härigenom befrämjas den allmänna produktionen och utjämnas tillgången på arbetskraft. En samfärdselväsendets förbättring — — — verksamheten.

Från dessa utgångspunkter — — — 20,000,000 kronor.

I avseende vidare — — — till arbetslöshetssynpunkter, tillskapande av nya arbetstillfällen, ävensom till befrämjandet av landets framtida produktion och självförsörjning.

Med hänsyn till förefintliga budgetära svårigheter och då ifrågavarande produktiva arbeten äro av räntabel natur och sålunda medgiva investering av lånemedel, vill utskottet, under åberopande av vad socialstyrelsen i sitt utlåtande därom anfört (refererat å sid. 38 nederst i propositionen), ävensom med hänsyn till departementschefens å sid. 26 uttalade farhågor för ytterligare belastning av skattebudgeten, i anledning av senast omnämnda motioner tillstyrka, att av föreslagna 20,000,000 kronors anslag 10,000,000 kronor måtte anvisas av lånemedel under titel »Utgifter för kapitalökning.»

Vad utskottet — — — Morjärv—Kalixbanan.

Av vad sålunda — — — avslagsyrkandena å propositionen.

Under åberopande härav får utskottet hemställa,

I. att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt de av herrar Möller m. fl., Hansson i Stockholm m. fl., Asplund samt Lindberg m. fl. väckta motionerna (I: 263, II: 422, I: 262 och II: 425) ävensom med avslag å herrar Nilssons i Gränebo m. fl. och Olssons i Golvvasta m. fl. motioner (I: 261 och II: 424) må till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet för budgetåret 1931/1932 såsom reservationsanslag anvisa

a) under titel »Oförutsedda utgifter» 10,000,000 kronor att utgå av andra inkomster än lånemedel samt

b) under titel »Utgifter för kapitalökning» 10,000,000 kronor att utgå av lånemedel till utförande av sådana produktiva arbeten av räntabel natur, som äro ägnade att befrämja landets framtida produktion och självförsörjning.

II. att den av herrar Lövgren i Nyborg och Hage väckta motionen (II: 421) må anses besvarad med vad utskottet ovan anfört och hemställt.»
